

OTİZMİN TOPRAK ALTINDA KALAN TARİHÇESİ VE ADANMIŞLIK ÖRNEĞİ BİR BİLİM KADINI: GRUNYA EFIMOVNA SUKHAREVA (ГРУНЯ ЕФИМОВНА СУХАРЕВА)

Nevin Eracar

Dr., Klinik Psikolog ve Psikoterapist, Öğretim Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Psikoloji Bölümü, nevineracar@gmail.com

ÖZET

Bu yazıda otizmin toprak altında kalmış tarihçesi ve Sovyet bilim kadını Grunya Efimovna Sukhareva'nın ruhsal sağlık alanına duyarlılığı, bilime katkıları ve insan yetiştirmeye adanmışlıkla geçen yaşamını öne çıkaran bir tanıtım yapılmaya çalışıldı. Sukhareva'nın özellikle devrim sonrasında yaptığı çalışmalarının, kapsamlı araştırmalara olanak sağlayan bir sistem kurulması ile bağlantılarına değinildi. Bilim ve Aydınlanma Akademisi topluluğu ile çıkılan Moskova gezisinde ve sonrasında Sukhareva'nın bazı kitaplarına ulaşıldı ve çeviriler için çalışmalara başlandı.

Sukhareva yaşamı boyunca klinisyen bir hekim, uygulamacı, araştırmacı, eğitimci olarak çalışmış ve pek çok eser vermiştir. Sukhareva, çocuklukta başlayan ve gelişimsel bir bozukluk olan otizm tablosunu bugünkü sınıflandırmalara en uygun şekilde 1925'te ilk kez tanımlayan kişidir. Özellikle "sınır durum" olarak tanımladığı ve çocukluktan başlayarak ilerleyen gelişimsel bozuklukların tanı ve sağaltımı üzerine önemli bulguları ve uygulamaları vardır.

Ulaşabildiğimiz bilgiler ayrıca Sovyetler Birliği'nde ruh sağlığı çalışmalarının nasıl düzenlenmiş olduğunu anlayacağımız veriler içeriyor. Özellikle devrimle birlikte geçirilmiş savaşların toplumda ve çocuklarda yarattığı hasar özenle dikkate alınmış. Ayrıntılı bilimsel araştırma sistemleri kurulmuş. Hastalık sınırında olan çocukların kurtarılması ve toplumla kaynaşması önem verilen kapsamlı bir program olarak sağlık sisteminde yer almış. Bu kurulumda Sukhareva'nın araştırma, değerlendirme, tanı ve sağaltım yöntemleri geliştirmesiyle önemli bir yer aldığı anlaşıyor

Anahtar sözcükler: Sosyalist geçiş süreci, reel sosyalizm, kriz, planlama

UNEARTHING THE HIDDEN HISTORY OF AUTISM AND A DEVOTED FEMALE SCIENTIST: GRUNYA EFIMOVNA SUKHAREVA (ГРУНЯ ЕФИМОВНА СУХАРЕВА)

ABSTRACT

The aim of this article is to promote the hidden history of autism and the life of a Soviet scientist; Grunya Efimovna Sukhareva; who dedicated her life to raise human beings and contributed science; and has sensitivity towards psychological health field. It is mentioned in this article that her works, especially after the revolution, influenced the establishment of a system with comprehensive researches. Some of her publications are found after the Moscow tour of the Academy of Science and Enlightenment, and started the researches to translate her works.

Throughout her life, Sukhareva worked as a clinician, researcher, trainer and made a lot of publications. Sukhareva is the first person to define autism as a developmental disorder that starts at early childhood; her definition in 1925, is the most fitting to today's classifications'. There are studies especially about the diagnosis and treatment of developmental disorders that starts from early childhood which is also described as "borderline".

Reached sources include the information about the design of psychiatric services in USSR. War related damages among the society and children considered seriously after the revolution. Detailed scientific research systems were established. Treatment of the high-risk children and their societal integration were covered by the health care system as an extensive program. Sukhareva played an important role of this by her methods about research, evaluation, diagnosis and treatment.

Keywords: Sukhareva, autism, child psychiatry

GİRİŞ

Bu yazıda Sovyet bilim dünyasına, çocuk ve toplum ruh sağlığına büyük katkılar sağlamış bir bilim kadını, çağına ve toplumuna ışık olmuş duyarlı bir insan tanıtılmaya çalışılmaktadır. Dr. Cem Taylan Erden'in rastlayıp ilettiği ve birçok bilgiye ulaşmayı sağlayan bir makale ile (Zeldovich, 2018) başlayan merak, Moskova'da arşiv, kütüphane ve sahafları dolaşırken aramalara yön veren isim; Grunya Efimovna Sukhareva'ya ait izleri sürmeye

yol açtı. Sukhareva'nın bilimsel kimliği üzerine temellenen arayış ve derleme sırasında Sovyet dönemi ruh sağlığı çalışma sisteminin önleyici ve koruyucu nitelikli bir yapılanma ile toplum temelli ve kapsayıcı yapısı hakkında ipuçları edinildi. Sukhareva'nın kendi kitaplarından ulaşılacak bilgiler; gelişimsel sorunları olan çocukların gerektiği gibi anlaşılması, yetiştirilmesi ve ruhsal gelişimleri için sistemli oluşumların düzenlenmesinde bilimsel bir kaynak olmaktadır. Kaynak, psikiyatrik değerlendirme, psikopatolojik oluşumlar, özellikle sınır

durumlar olarak işaret ettiği, (ruhsal gelişim açısından patolojik tanılara tam olarak uymayan ancak psiko sosyal açıdan sağlıklı bireyler olarak kabul edilemeyecek davranış örüntüleri gösteren) çocuk ve gençlerle çalışma yol ve yöntemlerini geliştirmek için hayli ısk tuta- cak nitelikte.

Görsel 1. Sukhareva anıyazıtı, Moskova Sukhareva Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Merkezi (<http://m.wikidata.org/wiki/Q514110>)

Bu bağlamda; Sukhareva'nın yazılarından edinilecek bilgiler Sovyetlerde devrim ve savaş sonrası yeni toplumda yeni insanı yetiştirme yönünde geliştirdiği yöntemlerin, kurulmuş olan sisteme katkılarını anlamak açısından değer taşımaktadır. Bilgiler aynı zamanda umut edilen sosyalist düzen için yeni insanı hayal etme, çocukların yetiştirilmesi, çocuklarla çalışanların yetiştirilmesi yönünde kurulacak sistemlere maya olacak kaynaklara ulaşma açısından zengin deneyim bilgilerine ulaşmayı sağlayacaktır. Ayrıca; otizm ve benzeri gelişimsel bozuklukların biyolojik, psikolojik açıdan ve sosyal gelişim açısından bütünsel bir şekilde çalışarak ele alınması, bilim ve sanat alanlarının bütünleştiği bağ- lam içinde çalışarak gelişimsel yönde desteklenmeleri gerekliliği hakkında çeşitli yazılarda tarafımızdan ifade edilmiş olan gerçeklikle böyle bir karşılaşma etkileyici- dir. (Eracar, 2013, 2018, 2019).

OTİZM İLK OLARAK BÖYLE FARK EDİLDİ

1924 yılında Moskova kliniğine 12 yaşında bir çocuk getirilmiştir. Tüm özellikleriyle yaştlarından farklı olan bu çocuk, diğer insanlarla pek ilgili olmayan, daha çok yetişkinlerle temasa yatkın davranışlar içinde bir çocuktur. Okuma ve yazmayı beş yaşında kendi kendine öğrenmiş, günlerini okuma ile geçirmiş ve oyun oynamamıştır. İnce yapılı, sık sık karın ağrısı çeken, yavaş ve beceriksizce hareket eden, endişeli bir çocuk olarak tanımlanmıştır.

Klinikte, yetenekli bir genç doktor olan Grunya Efimo- vna Sukhareva, çocuğu görmüş, dikkatli, özenli ve "son derece akıllı" olduğunu ve felsefi tartışmalara katılmayı sevdiğini belirterek, keskin bir gözle onu gözlemlemiştir. Tanı olarak onu; "kendine özgü bir otizm eğilimi olan

içe dönük bir tür" olarak nitelendirmiştir. "Otizm", o sırada psikiyatride oldukça yeni bir sıfattır. Yaklaşık on yıl önce, İsviçreli psikiyatr Eugen Bleuler, şizofreni hastalarında sıkça görülen sosyal içe çekilme ve gerçeklikten kopma kavramını "otizm" olarak tanımlamıştır. Sukhareva bu çocukları tanımlarken Bleuler'in içine kapalı insanlar için kullandığı "otizm" terimini kullanmış ancak bu özelliği taşıyan diğer çocukları görmeye başladığında, tabloyu daha iyi karakterize etmek için çalışmıştır (Zeldovich, 2018).

Sukhareva, 11 Kasım 1891 Kiev doğumludur. 26 Nisan 1981'de hayatını kaybetmiştir. Sovyetler Birliği'nde otizm üzerine yazılarıyla bilinmektedir. Çocuk psikiyatristi ve çocuk hekimidir.

Sukhareva, çocuk psikiyatrisi ve otizm alanında adı en çok bilinen Leo Kanner ve Hans Asperger'den 25 yıl önce otizm terimini bu özellikteki çocuklar için ilk kullanan ve çağın en önemli psikiyatrik sorunlarından biri olan otizm tablosunu ilk tanımlayan bilim kadınıdır. Sovyetlerin en ünlü çocuk psikiyatristi olarak bilinmektedir. Kitapları o yıllarda Avusturya bağlantılı olarak Almancaya çevrilmiştir (Silberman, 2015). Bazı yayınları ise ancak 1996'da Sula Wolf tarafından İngilizceye çevrilmiştir.

KANNER, ASPERGER VE SUKHAREVA

Viyana kökenli iki çocuk psikiyatristi Leo Kanner ve Hans Asperger büyük olasılıkla onun Almancaya çevrilmiş yayınlarından haberdar olmalarına rağmen, bu tanımlamayı ilk kez kendileri yapmış gibi görünürler bilim sahnesinde. Kanner'in Amerika'ya göç edişinden hemen sonra 1943'de tanımladığı otizm tablosu, "buzdolabı anne" betimlemesi ile ifade edilir. Bu bakış açısı, otizmin tümüyle çevresel etkilere dayandırıldığı uzunca bir dönemde geçerli olmuştur. Kanner'in tanımlamasından yaklaşık bir yıl sonra Asperger'in benzer özelliklerdeki çocukları tanımladığı yayınları bulunmaktadır. Sukhareva'nın tanımlama ve sınıflandırması onlardan yaklaşık 20 yıl öncedir. Çeşitli kaynaklardan anladığımıza göre Leo Kanner ve Hans Asperger, Avusturya kökenli hekimler olarak, bazı yayınları Almancaya çevrilmiş olan Sukhareva'nın ilk olarak 1925'de yayınladığı bu ayrıntılı incelemelerinden ve tanımlamalarından haberdar olmuşlardır. Ancak Asperger'in Nazi partisi ile anlaşma içinde bu tür çocukları tedavi ve rehabilite etmek yerine, imha için topladığı ve teslim ettiği yönünde bir olasılıktan söz edilmektedir (Silberman, 2015). Asperger'in tanımlamasında Kanner'in anneleri travmatize eden, otistik bozukluğu anne ilgisizliği ve uzaklığı ile bağlantılandıran "buzdolabı anne" tanımlamasından uzaklaştığı ve otizmin biyolojik temellerine vurgu yaptığı da bilinmektedir. Bu farklı boyutun, biyolojik temelde gelişen otistik yapılanmanın ifade edilmesi Sukhareva'nın, atıf yapılmayan etkisi olarak yorumlanabilir. Sukhareva otizm tanımlamasını biyo-psiko-sosyal

çerçevede ve tedavi uygulamalarını da bu sistem içinde geliştirmiştir. Sukhareva, “Psikonörolojik” terimi ile ifade ettiği çocuk psikopatolojik durumları için tıbbi müdahale yanında, eğitim ve sanatsal etkinliklerin de yer aldığı özel tedavi yöntemlerinin uygulandığı koruyucu ve önleyici yeni sistemlerin kurulmasından söz etmektedir (Suchareva, 1926, 1959).

Görsel 2. Grunya Efimovna Sukhareva

(<https://images.ctfassets.net/cnu0m8re1exe/2LxFP4LQacRwAQq3w-3Dpmj/91f16979ce81cf4d908066ca424070d1/sukhareva.png>)

SUKHAREVA OTİZMİ GÜNÜMÜZDEKİ SPEKTRUMA EN UYGUN ŞEKİLDE TANIMLAMIŞTIR

Stokholm’de klinisyen bir psikiyatrist olarak çalışmakta olan *Irina Manouilenko*, Sukhareva’nın orijinal açıklamalarını 2013 yılında Rusça’dan İngilizceye çevirmiş ve bunları *DSM-5’de tanımlanan* tanı ölçütleriyle karşılaştırmıştır. Manouilenko saptadığı benzerlikler için; “Hepsine sistematik olarak bakmaya başladığınızda, çok etkileyici” nitelemesini kullanmaktadır (akt. Zeldovich, 2018). Manouilenko’nun saptamalarına göre;

Sukhareva’nın 1925’te, yayınlarında tanımladığı otizm kriterleri ruh sağlığı alanında temel tanı ve sınıflandırma kaynağı olan *DSM-5’te* yer alan tanı kriterlerini tümüyle karşılamaktadır. Sukhareva’nın yayınlarında otizm olarak tanımladığı tablo; “düzleşmiş duygusal bir yaşam”, “yüz ifadesi ve etkileyici hareketlerin eksikliği” ve “akranlarından uzak durma”, “tekrarlayan davranışlar”, “kısıtlı ihtiyaçlar”, “duygusal hassasiyetler”, yalnızca klişeleşmiş yöntemlerle konuşmak, “sadece kendi il-

gileri yönünde dikkat” ve “belirli sesler veya kokulara duyarlılıklar” ile açıklanıyor. “Otizm” terimi ilk olarak Eugen Bleuler tarafından 1915’te psikotik hastaların içe dönük halini tanımlamak üzere kullanılmıştır. İçe dönüklük özelliği bakımından Sukhareva’nın otizm terimini Bleuler’den esinlenerek kullanmış olabileceği tahmin edilebilir. Bugün “otizm spektrum bozukluğu” olarak tanımlanan ve geniş bir yelpazede farklı özelliklerle karakterize olan gelişimsel bozukluk; “Otistik Tablo” nun tanımının ilk olarak 1925’de Sukhareva tarafından yapıldığı anlaşıyor.

Tarihçiler, yıllarca süren tartışmaların ardından 2013’te yayınlanan *DSM-5’in* Sukhareva listesine çok yakın bir şeye geri dönmesinin neden bir yüzyıl kadar sürdüğünü düşünmeye başlamışlardır. Bu zamansal mesafeyi sadece Rusçanın anlaşılmasına bağlamak kolay değil, zira Sukhareva’nın bazı kitapları Almanca’ya çevrilmişti (Sukhareva, 1926). Moskova Ruh Sağlığı Araştırma Merkezi’nde çocuk ve ergen psikiyatrisi bölümünde baş araştırmacı, *Nöroloji ve Psikiyatri Dergisi* yönetici editörü *Alexander Goryunov*, onun için Rusya’da “çocuk psikiyatrisinin en iyi bilinen adı” nitelemesini yapmaktadır. Sukhareva 2011 yılında, doğumunun 120. yıldönümünde Goryunov tarafından anılmış ve alana geniş kapsamlı katkıları gözden geçirilmiştir. Bu incelemelerde Sukhareva’nın, zihinsel engellilik, şizofreni ve çoklu kişilik bozukluğu gibi çeşitli konularda 150’den fazla makale, altı monografi ve birkaç ders kitabı yayınladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yetenekli bir öğretmendir; doktora öğrencileriyle çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Goryunov, Sukhareva’yı “çok yönlü bir uzman” olarak nitelendirmiştir (Zeldovich, 2018).

SOVYETLER BİRLİĞİNDE GELİŞİMSSEL PROBLEMLER İÇİN KURULAN SİSTEM VE SUKHAREVA’NIN KATKILARI

Sukhareva, 1915’te Kiev’deki tıp fakültesinden mezun olduktan sonra Ukrayna’da ensefalit ve diğer bulaşıcı hastalıkların salgınlarından etkilenen bölgelere seyahat eden bir epidemiyologlar ekibine katılmıştır. İki yıl sonra Sovyet devrimi gerçekleştiğinde birçok tıp uzmanı ülkeden kaçmış veya ölmüştür. Sukhareva ise devrimle birlikte Kiev’in psikiyatri hastanesinde görev almıştır. Ülke çok sayıda doktor sıkıntısı çekiyorken Sukhareva gibi nitelikli doktorlar ve sağlık görevlileri ihtiyaç duyulan yerlere sevk edilmiş ve görevlendirilmişler.

Wikipedia, The free encyclopedia (ty) kaynaklarında şu bilgilere ulaşıyor: 1921 yılında Sukhareva, Moskova’daki Beden Eğitimi ve Tıbbi Pedoloji (pedagoji, psikoloji ve tıbbın bir kombinasyonu için kullanılan bir Rusça terim) Enstitüsü’nün Psiko-Nörolojik ve Pedagogik Sanatoryum Okulu’nda görev yapmıştır. Hükümet, ülkenin I. Dünya Savaşı, devrim, ardından gelen iç savaş nedeniyle yetim kalmış, yerinden yurdundan olmuş veya travmatize edilmiş, o sırada salgın olan ölümcül İspanyol gribine yakalanmış birçok çocuğa yardım et-

mek için kapsamlı işlerin yapıldığı bir sanatoryum açmıştır. Bu kurum sıradan bir klinik değildir. Sukhareva bu klinikte çalışmış ve çocuk gelişimini anlamak için o zamanlar diğer kliniklerde alışılmış olan yöntemlerden farklı ve daha bilimsel bir yaklaşım izlemiştir. Sukhareva'nın kendi kitabından; özellikle biyolojik, psikolojik ve sosyal yapılanmayı bütünlük içinde düşündüğünü, bunu tanımlamak için çaba sarf ettiğini anlıyoruz. Kitabında evrim teorisinden ve İvan Pavlov'un deneysel çalışma verilerinden yararlandığı anlaşılmaktadır (Sukhareva, 1959). Ciddi sorunları olan çocuklar sanatoryumda iki ila üç yıl yaşamışlar, bu süre zarfında sosyal ve motor beceri eğitimi almışlardır. Jimnastik, resim ve ahşap işleri üzerine dersler, takım oyunları ile çalıştırılmışlardır. Hayvanat bahçeleri ve diğer halka açık yerlerde grup gezilerine çıkmışlar, yoğun tedavi ve rehabilitasyon programları sonunda, birçok çocuk ve genç, normal okullara veya müzik okullarına, konservatuarlara katılmaya hak kazanmışlardır. Sukhareva özellikle bugün "bio-psiko-sosyal" nitelemesi ile tanımlamakta olduğumuz psikiyatrik yaklaşımı içeren bir sistemle çalışmayı o döneme ilişkin bir yenilik olarak geliştirmiş ve uygulamalarına yansıtmıştır. Sukhareva ayrıca, çocuklarda saptadığı ve "sınır durum" olarak ifade ettiği patolojik özelliklerin biyolojik temelde, çevresel etkenlerle belirginleştiğini keşfetmiş ve tanımlamıştır (Sukhareva, 1959). Sovyet hükümeti bu yoğun müdahalenin tüm masraflarını karşılamıştır. Anlaşıyor ki; Sovyetler'de çocuk yetiştirmek toplumun refahı için gerekli ve önemli görülmekteydi. Klinisyenler, sanatoryuma gelen ve çok çeşitli özellikler gösteren bu çocukları gözlemlemişler, güçlü ve zayıf yönlerini inceleyerek değerlendirebilecekleri geniş bir çalışma alanı bulmuşlardır.

Sukhareva bu klinikte çalışmış ve kliniğe gelen beş çocuğun gelişimsel özelliklerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır. Kliniğin geniş araştırma ve çalışma olanaklarının otistik özellikleri keşfetmesine ve tanımlamasına fırsat ve olanaklar sunan bir ortam sağladığı anlaşılmaktadır. Değerlendirmeleri olağanüstü ayrıntılar taşımaktadır. Çocukların fiziksel sağlıklarını, hemoglobin sayısını, kas tonusunu, mide sağlığını, cilt yapılarını ayrıntılarıyla araştırmış ve tanımlamıştır. Bu çocukların davranışlarında gülümsemelerin olmaması, aşırı hareketler, nazal ses tonu gibi minimal özelliklerden sinir krizlerine kadar tüm özellikler ayrıntılarıyla tanımlanmıştır. İzlediği bir cenaze töreninde bazı atipik davranışların ailelerde de olduğunu gözlemleyerek birçok aile üyesiyle; ebeveynleri, büyükanne ve büyükbabaları, teyzeleri ve amcaları ile konuşmuştur. Bu gözlem ve değerlendirmeler otistik özellikleri doğru bir şekilde tanımlamasını sağlamıştır (Silberman, 2015).

Sukhareva otistik çocuklar için çeşitli etkinliklerle tedavilerin sağlandığı okulların açılmasında etkili olmuş, 1935'de Tıp Bilimleri Enstitüsü'nde Pediatrik Psikiyatri Yüksek Lisans ve Doktora Programları'nı kurmuştur. 1938'de Tarım ve Gıda Bakanlığı sorumluluğu altında bulunan çocuk psikozları kliniğini yönetmiştir. Çok

uzun yıllar konsültan ve yönetici olarak Moskova'da bulunan Kashchenko Psikiyatri Hastanesi'nde çalışmıştır.

Notlarında çoğunlukla çocuğun bakım sayesinde nasıl fiziksel olarak daha güçlü, daha az karamsar, daha sosyal ya da daha az endişeli hale geldiğini anlatmış ve bunlarla neredeyse bir anne gibi gururlanmıştır. Bir çocuğu anlatırken öncelikle onun becerilerinden bahsetmiştir (Silberman, 2015). Anlaşıyor ki Sukhareva çocukların gelişimini, onların yetkinlikleri ve sağlıklı tarafları üzerine inşa etmiştir. Çocukların davranışsal zorlukları olmakla birlikte bazılarının "müzikal olarak yetenekli" veya "bilim ve teknolojiye yetenekli" ya da "anlamli şiirler" yazabildiklerini belirtmiş, gelişimlerinin desteklenmesinde bu yetilerden yararlanmıştır.

Görülüyor ki, psikiyatride zor alanlardan biri olan gelişimsel aksamaların sistematik olarak çalışılması esas olarak Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra başlamıştır. Devrimle başlayan sürecin başında, Sovyet psikiyatrisi ruhsal bozuklukların önlenmesi alanındaki çalışmaları önemli ölçüde genişletmiştir. Hastane bakımının yeniden inşası ile birlikte, toplum temelli bir ağın ve nöropsikiyatrik sanatoryumların konuşlandırılması başlamıştır. 1928'de nöropsikiyatrik hastalıkları önleme amacıyla özel bir bilimsel Araştırma Enstitüsü kurulmuş ve çocuk psikiyatrisinde yeni bir bölüm oluşturulmuştur.

Sukhareva, Sovyet psikiyatrisinde önleyici sistemlerin gelişmesine paralel olarak, araştırma faaliyetlerinin doğasının değiştiğini kapsamlı şekilde anlatmaktadır. Tanımlayıcı, koruyucu ve önleyici çalışmaların Sovyetlerdeki gelişimine ayrıntılı tanımlar getirmiştir. Belirttiğine göre; zihinsel hastalığın sınır formları, psikopati sorununa ilgi alanında P. B. Gannushkin, E. K. Krasnushkin, M. O. Gurevich, V. P. Osipov, psikojenik reaksiyonlar üzerine Yu. V. Cannabikh, A. N. Buneev, P. M. Zinoviev gibi araştırmacı ve uygulamacıların isimleri öne çıkmaktadır. Psikoz kliniği çalışmalarında, dikkat esas olarak daha hafif silik formlara ve akıl hastalığının erken evrelerine yönelmiştir. V. A. Gilyarovskiy, P. B. Gannushkin, L. M. Rosenstein bu alanda beliren isimlerdir. Enfeksiyonların, yaralanmaların ve sinir sisteminin zehirlenmelerinin neden olduğu zihinsel bozuklukların eksojen formları daha yoğun olarak incelenmiş ve önleyici tedbirler en etkili yöntem olarak önem kazanmıştır (Sukhareva, 1959).

Sovyet psikiyatrisinin teori ve pratiğinin tamamen yeni bir bölümü gelişmiştir: Psiko-hijyen ve Psikoprofilaksi. L.M. Rosenstein, liderliğindeki Nöropsikiyatrik Önleme Enstitüsü personeli ile birlikte I. A. Berger, T. I. Goldovskaya, S. I. Goldenberg, B. R. Gurvich, E. N. Kameneva, I. G. Ravkin, A. A. Chernukha psiko-hijyenik ve psiko-önleyici çalışmaların teorik temellerini geliştirmişlerdir (Sukhareva, 1959).

Ruhsal bozuklukların sınır biçimlerinin incelenmesi,

özellikle Sovyet psikiyatrisinin yeni bir bölümünde yoğun bir şekilde gelişmiştir. Bu gelişimde çocuk psikiyatrisi alanındaki keşiflerin rolü olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklarda psikojenik reaksiyonlar, nevroz ve psikopatik durumların koşulları ve klinik özelliklerinin ayrıntılı sınıflandırılması, koruyucu ve önleyici hizmetlerin kurgulanıp uygulanabilmesi için zemin oluşturmaktadır. Sovyet döneminde çocuk psikiyatrisi alanındaki araştırma çalışmasının karakteristik özelliği, klinik ve örgütsel çalışmanın birliği ve bölünmezliği temelinde inşa edilmesidir. Sınır kişilik yapılanmalarının ayrıntılı biçimlerinin klinik sorunlarının araştırılmasına paralel olarak, bu tür çocuklar için özel bir kurum ağı da inşa edilmiştir. Bu bağlamda, çocuklara yönelik psiko-nörolojik bakım organizasyonu için sistematik pek çok uygulama yapılmıştır.

Bu çalışmalara Sukhareva'nın muhtemelen Sovyet yayıtlımı nedeniyle batı yazınına değmemiş olan adı ve eserleri, Sovyet dünyasında çok geniş bir çalışma alanı olarak yapılmış olan koruyucu ve önleyici ruh sağlığı çalışmalarının kuruluşunda büyük bir yere sahiptir.

SUKHAREVA, İNSANA VE BİLİME ADANMIŞLIK ÖRNEĞİDİ

Yararlandığımız kaynakların pek çoğunda, orijinal Rusçadaki yazılarının bilimsel olduğu kadar sıcak ve samimi olduğu belirtilmekte, klinikte kalan çocuklara ne kadar değer verdiği vurgulanmaktadır. Sukhareva bir aileye sahip olmamıştır, ama gereken durumlarda, çocukları kendi aile üyeleri gibi sahiplenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Sukhareva çalıştığı çocuklar için adeta anne-babaları gibi, yaşamsal hedefler belirlemiştir. Çocukların gerçek hayatla, akış ve eylemlerle bağlantıda kalmalarını sağlamak yönünde çalıştığı ve emek verdiği anlaşılmaktadır. Klinisyen olarak duyarlılığı ve sezgisi göz önüne alındığında, Batıdaki araştırma topluluğunun onunla bağlantısının olmamasını talihsizlik olarak görebiliriz. Manouilenko, hayatı boyunca geliştirdiği fikirler için; "tüm bunları nasıl başardığı etkileyicidir" demiştir (Akt: Zeldovich 2018).

SON NOT

Sovyet dönemine ilişkin ulaşabildiğimiz kaynaklarda, sınır psikiyatrik durumların, çocuk ve ergenlerde karşılaşılan gelişimsel bozuklukların savaş koşulları ve toplumsal travmalardan etkilenilen bir dönemde nasıl ele alındığı ve insanın nasıl korunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum çağımızda genel olarak batılı toplumlarda ve ülkemizde de savaş, göç ve kapitalist emperyalist sistemin sürekli tahrip ettiği ruhsal dünyamızın, öncelikli ve ağırlıklı olarak ilaç endüstrisine teslim edilmiş olduğu gerçeğini bir kez daha düşündürmektedir. Sınır (borderline) kişilik örgütlenmesi olan insanlar ve hatta bazı psikotik hastalar aslında çok erken dönemlerde açık belirtiler vermektedirler. Otizm ve benzeri

gelişimsel bozuklukların artış göstermesi, travmanın nesilden nesile aktarılması (Schützenberger, 2011) ile psikotik süreçlerin tetiklendiği gerçeğini hatırlatmaktadır. Okul başarısızlığı, çocukluk ve ergenlik çağı depresyonları, hiperaktivite, antisosyal davranış yatkınlığı, otizm spektrum bozukluğu gibi özellikler oldukça yaygın biçimde görülmektedir. Yaygın olan tıbbi kültürde bu durumlar ağırlıklı ve öncelikli olarak sinir sistemi problemlerine bağlanmakta, çoğunlukla kimyasal müdahalelerle ve davranış biçimlendirme gibi edimsel koşullama yollarıyla davranışı değiştirme gibi yüzeysel çalışmalarla yetinilmektedir. Çocuklarda ve ergenlerde gelişimsel bozukluğun sadece yapısal yönü öne çıkarılarak, ruhsal ve sosyal gelişimi uyarıcı yönde desteklenmesi ihmal edilmektedir (Eracar, 1999). Gerek örgün eğitim dediğimiz okul eğitim programlarında gerekse toplumsal yaygın eğitim alanlarında, koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetleri ne yazık ki, ya hiç yer almakta, ya da çoğunlukla işlevsiz kurumsal formaliteler olarak yürümektedir.

KAYNAKLAR

- Eracar, N. (1999). *Biraz yer açar mısınız /normaller için kitap: otizm*. İstanbul: Beyaz yayınları
- Eracar, N. (2013). *Sözden öte: Sanatla terapi ve yaratıcılık*, İstanbul:3P yayıncılık.
- Eracar, N. (2018). Farklı gelişen çocuklar ile sanatla çalışmalar. Kulaksızoğlu, A. (Ed) *Farklı Gelişen Çocuklar*, 3. Baskı, İstanbul: Nobel Akademik Yayınlar.
- Eracar, N. (2019). Erken çocukluk dönemi özel eğitiminde sanatsal çalışmalar. Fazlıoğlu, Y., Şengül Erdem, H. (Ed) *Özel gereksinimli çocuklar erken çocuklukta gelişim ve eğitim*. Ankara: Vize yayıncılık
- https://en.wikipedia.org/wiki/Grunya_Sukhareva, (Son erişim tarihi 12.10.2019)
- Schützenberger, A. A. (2011). *Soy Sendromu*. (Doğaner, İ. Çev.) İzmir: Duvar Yayınları.
- Silberman, S. (2015). *Neurotribes: The legacy of autism and how to think smarter about people who think differently*. Pp 544. <https://www.perlego.com/publisher/50/atlantic-books>
- Sukhareva, G.E.(1959). *Clinical lectures psychiatric children* (ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО МЕДИЦИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ МЕДГИЗ – 1959)
- Sucharewa, G.E. (1926). Die schizoiden psychopathien im kindesalter. *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie* 60: 235-26.
- Zeldovich, L. (2018). How history forgot the woman who defined autism. www.spectrumnews.org/features/deep-dive/history-forgot-woman-defined-autism/

G.E. Sukhareva'nın Ulaşılabilir Yayınları

- Sukhareva GE, Analysis of children's fantasies as a method of studying the emotional life of a child. Kiev 1921.
- Sukhareva GE, Schizoidpsychopathy in childhood. In the book: Questions of pedology and child psychoneurology, issue 2. M 1925; 157-187.
- Ssuharewa GE, Die schizoiden Psychopathien im Kindesalter. Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie 60: 235-261, 1926.
- Sukhareva GE, To the problem of the structure and dynamics of children's constitutional psychopathies (schizoid forms). Journal of Neuropathology and Psychiatry 1930; 6
- Sukhareva GE, Features of the structure of the defect in various forms of the course of schizophrenia (on children's and adolescent material). Neuropathology, Psychiatry, Mental Hygiene 1935; IV: II: 57-62.
- Sukhareva GE, Schizophrenia clinic in children and adolescents. Part I. Kharkov: Gosmedizdat of the USSR 1937; 107.
- Sukhareva GE, Clinic of epilepsy in children and adolescents. Problems of Theoretical and Practical Medicine. M 1938; 234-261.
- Sukhareva GE, Psychogenic types of wartime reactions. Neuropathology and Psychiatry 1943; 12: 2: 3-10
- Sukhareva GE, Clinical lectures on children's psychiatry. T. 1. M: Medgiz 1955; 459.
- Sukhareva GE, Clinical lectures on children's psychiatry. T. II, Part 2. M: Medicine 1959; 406.
- Sukhareva GE, Lapides M. I. About the work of the psycho-neurological cabinet for children and teen agers at the psycho-neurological dispensary and children's clinic. M 1959.
- Sukhareva GE, Yusevich L. S. Psychogenic pathological reactions (neuroses). In the book: A multivolume guide to pediatrics, t. 8. M 1965.
- Sukhareva GE, Clinical lectures on children's psychiatry. T. 3. M: Medicine 1965; 270
- Sukhareva GE, The role of the age factor in the clinic of children's psychoses. Journal of Neuropathology and Psychiatry 1970; 70: 10: 1514-1520.
- Sukhareva GE, Lectures on children's psychiatry (Selected Chapters). M: Medicine 1974; 320.